

Ligia RUSCU

Cantemir

Inorogul
în lavirinthul neștiinții

POLIROM
2023

Cuprins

<i>Descriptio Moldaviae</i> (1685, vara)	5
<i>Kitab-i-musiki</i> (1694, primăvara).....	30
<i>Istoria ieroglifică</i> (1704, vara)	76
<i>Historia Incrementorum atque Decrementorum</i> <i>Aulae Othomanicae</i> (1711, vara).....	133
<i>Divanul sau Gîlceava înțeleptului cu lumea</i> <i>sau Giudețul sufletului cu trupul</i> (iulie 1718) ...	178
<i>Bibliografie</i>	201

În loc să se alăture oamenilor săi, care mâncau deja, Schlick ocoli curtea și intră pe coridorul scurt care ducea la foișorul oaspeților. Se încrucișă cu slugi care duceau căldări cu apă din care ieșeau aburi și dinlăuntru se auzeau chiote de copil scăldat. Schlick se opri încurcat la intrarea în foișor. Nici el nu știa să spună de ce se afla acolo. Gherghina îl zări prin ușa deschisă și într-o clipă apărură și doamna, cu capul descoperit și mînele suflecate. Îi zîmbi și rosti ceva în grecește, din care Schlick înțelese cuvintele pentru mulțumiri. Ar fi vrut să spună el mai multe, dar nu-și amintea decît singura vorbă „Slujitor!“, pe care o însoți cu o plecăciune adîncă, și plecă.

Nu era de așteptat ca sosirea prințului să rămîină o taină. După două zile, la porțile ambasadei se înființară trimișii marelui vizir. Schlick se încredință că jucăriile și alte urme ale copiilor dispărușeră din curte, apoi trimișilor li se făcu primirea cuvenită în salonul cel mare. Ferestrele acestuia fiind larg deschise, Schlick, la fel ca oricine altul doritor să asculte, îi putea auzi limpede glasul lui de Ferriol. Ambasadorul începu prin a tăgădui că l-ar avea pe prinț acolo și sfîrși prin a vorbi despre onoarea stăpînului său, regele, pe care n-o putea păta înmîinîndu-l turcilor pe un oaspete al său. Văzînd chipurile trimișilor la plecare, Schlick își zise că nici nu se aștepta nimeni la alt răspuns.

După trecerea cîtorva zile deveni limpede că nu aveau a se aștepta la alte încercări din partea marelui vizir, care, oricît ar fi fost de furios, nu avea cum

să sucească mîna ambasadorului Franței, așa că prințul și ai săi, cîtă vreme rămîneau între zidurile ambasadei, erau de neatins. Începea așadar o vară lungă și tihnită, poate chiar plictisitoare; dar nimeni nu se plîngea. Prințul opri pentru sine o încăpere din foișor, care se umplu curînd de hîrtii. Schlick află, mai întîi cu neîncredere, apoi cu uluire, că unul din cuferele care îl însoțiseră în fuga sa era plin cu cărți și hîrtii. Cu acestea, prințul se zăvora în încăpere în fiecare zi, sub poruncă strașnică să nu fie tulburat, și scria. Ce anume avea atîta de scris, Schlick nu știa. Furase o dată o privire de pe fereastră, la o vreme cînd îl știa pe prinț în altă parte, dar teancul gros de foi era acoperit cu o scriere necunoscută lui; nici măcar grecește nu era, slove pe care Schlick le putea recunoaște, chiar dacă nu le putea citi. Nu era el omul care să-și piardă vremea cu catastife și scrieri necunoscute, așa că n-ar fi știut să spună ce îl împinsese să se cațare pe pervaz și să răsfoiască prin teancul de foi. În marginea lor, din loc în loc erau zugrăvite cu trăsături gingașe și limpezi înfățișări de vietăți: o vidră ridicată în două labe, un corb cu aripile larg deschise, un pardos fioros, un elefant cu trompa ridicată, o mulțime de pești. Așadar, prințul era un cărturar, care se îndeletnicea cu vietățile de pe pămînt, din aer și din apă, își zise Schlick, dîndu-se jos de pe pervaz și pierzîndu-și orice curiozitate față de îndeletnicirile prințului.

Cînd nu scria sau citea, prințul își petrecea vremea colindînd prin ambasadă, cercetînd toate încăperile și vederea de la toate ferestrele și stînd de vorbă

cu oamenii. Pe Schlick, pe care, dacă-i istorisise povestea vieții sale, părea să-l socotească prieten vechi, îl întreba mai ales despre tinerețile sale, despre viața în Austria, despre cum trăiau și cu ce se îndeletniceau oamenii acolo, dar îl auzise vorbind cu grăjdarii despre felurite soiuri de cai, cu oștenii despre arme, mai ales cele de foc, cu secretarii ambasadorului despre cele mai bune căi de a trimite o scrisoare la celălalt capăt al Europei. Schlick nu izbutea să se dumirească dacă prințul îi iscodea pe toți așa, ca să-și treacă vremea și să se facă plăcut, sau chiar voia să știe toate lucrurile astea și, dacă da, pentru ce. Însă cel mai fericit cu noua rînduială era de Ferriol. Avea acum tovărășie de rangul său la orice oră, fără să trebuiască să-și bată capul cu poftiri și ighemonicon. În fiecare seară, după cină (la care doamna rareori lua parte, fie că voia mai bine să stea cu copiii, fie că nu se putea înțelege cu ambasadorul), treceau amîndoi în salonul cel mic și acolo, cu cîte o cupă de vin sau un pahar de coniac, puneau țara la cale pînă tîrziu în noapte. Uneori li se alătura pictorul olandez van Mour, pe care de Ferriol îl adusese cu sine cînd venise la Constantinopole și care avea sarcina să zugrăvească chipuri de localnici înfățișați în veșmintele și la îndeletnicirile lor obișnuite, dar de obicei erau doar ei doi. Prințul nu doar că își lepădase straietele de tîrgovăț, dar îi plăcea chiar să se arate în veșminte apusene. Purta adesea o haină de zarafir strînsă pe trup, bogat împodobită cu chindiseli și găitane, cu o legătură de horbotă albă la gît și un inel pe degetul mic. O

purta adesea pentru că, află Schlick de la slugi, prințul se îngrijise mult mai mult de terfeloagele sale decît de haine și descoperirea abia acum ce-i lipsea.

Cel mai adesea, cei doi seniori vorbeau despre politică; Schlick știa, fiindcă cerceta în fiecare seară toată întinderea ambasadei și străjile, iar cînd drumul îl ducea prin dreptul ferestrei larg deschise, se oprea cîteodată să asculte. De Ferriol vorbea mai ales despre războiul dintre Franța și Imperiu, pentru a hotărî cine va domni ca rege al Spaniei, război care ținea deja de ani buni și amenința să mai țină încă pe-atît, și îi arăta oaspetelui său, cu mișcări largi și vorbe rotunde, cum fusese silit regele Franței să întreprindă acest război împotriva unor dușmani nenumărați (căci împăratul avea mulți tovarăși de arme) și cum sarcina sa, a lui de Ferriol, în acest colț de lume era să sprijine, cu vorba și cu fapta, politica stăpînului său. Prințul, arătîndu-se neștiutor între acestea, cerea mereu lămuriri, dar, după o vreme, Schlick (care rareori asculta poveștile politicești cu foarte mare luare-aminte) băgă de seamă că întrebările nevinovate ale prințului îl făceau nu arareori pe de Ferriol să dea din colț în colț și să se zvîrcolească în căutare de răspunsuri. În schimb, prințul îi vorbea despre soarta grea a țărișoarei sale, prinsă cum era între trei mari împărați, și mai cu seamă despre povara stăpînirii turcești.

— ...nu e numai lăcomia nestăpînită de arginți care face să putrezească dinlăuntru toată împărăția aceasta, de la cel mai mărunt slujbaș pînă la înșiși sultanii, zicea prințul cu aprindere, dar și faptul că

n-au nici o greutate în a-și găsi, în amîndouă țările noastre, cozi de topor îndestule cu care să-și atingă țelurile, boieri de frunte, din neamurile cele mai avute și mai puternice, gata să uite de nevoile mari ale țării și să verse aurul ieșit din împilarea nemi-loasă a tălpii țării în gîtlejul nesătul al turcului, numai ca să-și sporească ei puterea...

De Ferriol clătina din cap cu înțelegere. Schlick, care auzise destule despre acestea, își căuta de drum.

Însă de aici se trecea cu multă ușurință la curtea sultanului, la marele vizir și la păienjenișul de urzeli din jurul lor.

— ...se spune că sultana valide e de partea celor care ar dori război cu Rusia, zicea de Ferriol.

— Günmuș sultan, se împotrivea prințul, nu are mare înrîurire. Fiul ei o cinstește, dar nu cred că ascultă prea mult de ea. Nu cred că face să încercați să ajungeți pînă la ea, mai ales că asta ar însemna să aveți de-a face cu tot felul de inși cu mînuțe lacome și inimi prea puțin cinstite, v-ați mînji...

— Politica, zicea de Ferriol înțelepțește, te mînjește oricum ai face; singura cale să rămîi cu mîinile curate e să stai deoparte și atunci nu-ți rămîne decît să te dai de ceasul morții văzînd cum o fac în locul tău tot felul de nătărăi și de tîlhari...

Prințul încuviința din toată inima și urma:

— Cred că ar fi foarte greu să-i îndemne cineva pe turci să pornească un nou război, după înfrîngerea și umilința pe care le-au suferit în ultimul. Pe de altă parte însă, îmi închipui că maiestatea sa regele preacreștin n-ar vedea cu ochi răi ca Rusia

să se găsească prinsă la hotarele sale cu otomanii, fiindcă astfel n-ar mai avea răgazul să se amestece în treburile Europei, or, slăbiciunea împăratului Petru pentru tot ce e nemțesc e bine cunoscută...

Schlick se încrunta auzind cum erau astfel pomenite în gura mare lucruri pe care el le socotea taine ale cîrmuirii și se îndepărta ca să le ferească măcar de urechile sale nepoftite.

Nu vorbeau însă numai politică aceștia doi, ci cîte în lună și în stele. De Ferriol știa că prințul nu fusese niciodată în Franța, așa că își găsisese un ascultător care îi sorbea cuvintele atunci cînd îi vorbea despre minunățiile de la curtea regelui Ludovic, despre puterea oștilor sale, despre bogăția regatului Franței, despre nobilii aleși care îl înconjurau, despre înțelepciunea sfetnicilor săi, despre palatele sale, despre strălucitele sărbători ce se dădeau în ele. Lui Schlick, care nu fusese nici el vreodată în Franța, dar umblase bună parte din Europa înainte de a intra în slujba lui de Ferriol, i se părea că le cam înflorește, însă, dacă prințul socotea cumva asemenea, nu dădea nici un semn. El îi povestea în schimb ambasadorului despre oamenii de seamă din preajma sultanului și a vizirului, pe care părea că îi cunoaște pe toți și despre care știa să dea tot felul de amănunte pe care de Ferriol le găsea nespuse de folositoare.

— ...marele vizir, zicea el, pare de neclintit. Nu numai că e cumnatul sultanului, dar i-a și adus foloase nenumărate anul trecut, cînd a trebuit înăbușită răscoala ienicerilor care l-a răsturnat pe fratele său